

Актуальні правові аспекти видобування сланцевого газу в Україні

Природокористування є тією сферою господарських відносин, де більш, ніж в інших галузях національної економіки, має бути забезпечено взаємодію та гармонійне поєднання трьох складових механізму правового регулювання природокористування: права, участі державних органів та забезпечення екологічних прав громадян. Це в повній мірі стосується також і питання, яке останні кілька років є дуже актуальним – регулювання геологічної розвідки та видобування нетрадиційних вуглеводнів, зокрема, сланцевого газу.

Дорожня карта з розвитку енергетики ЄС до 2050 року, що була прийнята ЄК у грудні 2011 року, визначила газ як ключове джерело енергії, яке поступово заміщуватиме нафту і вугілля на енергоринку ЄС. За прогнозом Міжнародної енергетичної агенції, до 2035 року частка нетрадиційного газу може становити до 40% від загальних обсягів споживання газу у світі [1].

Україна вважається одним з найбільших у Європі власників родовищ сланцевого газу. Український уряд дуже зацікавлений у розвідці сланцевого газу, але поряд з цим недосконалість законодавства у цій сфері спричиняє великі політичні та правові ризики для потенційних інвесторів. На даний час питання геологічної розвідки та видобутку сланцевого газу врегульовано наступними нормативно-правовими актами: Кодексом України про надра, Законом України «Про нафту і газ», Законом України «Про угоди про розподіл продукції», Законом України «Про затвердження Загальнодержавної програми розвитку мінерально-сировинної бази України на період до 2030 року» Постановою КМУ «Про затвердження переліків корисних копалин загальнодержавного та місцевого значення».

Як зазначається у Законі України «Про затвердження Загальнодержавної програми розвитку мінерально-сировинної бази України на період до 2030 року» від 21.04.2011 р., одним із вагомих чинників подолання кризового становища в економіці України є належне забезпечення потреб економіки в мінерально-сировинних ресурсах та ефективне їх використання. Скрутне

економічне становище України з часу набуття незалежності значною мірою зумовлене відсутністю власних дешевих джерел енергії. Єдиним на сьогодні виходом з такої ситуації є пріоритетний розвиток нових енергетичних технологій, що базуються на значних запасах в Україні кам'яного і бурого вугілля, багатих органікою сланців ("сланцевий газ"), торфу тощо та істотне нарощення обсягів використання нетрадиційних та альтернативних джерел енергії [2 с.3].

Основними аспектами активного розвитку сфери регулювання видобування сланцевого газу в Україні можна вважати наступні:

1.Газова промисловість України одержує величезну конкурентну перевагу за рахунок великих покладів сланцевого газу. Україна хоче бути самостійним гравцем на ринку і газових ресурсів, аби не бути залежною від Росії.

2.Залучення іноземних компаній до розробки внутрішніх запасів газу в Україні поступово перетворюється в державну стратегію.

3.Україна розраховує почати виробництво сланцевого газу в 2017 році. Посадові особи, спростовують заяви екологічних загроз наявність і готові чекати, щоб задовольнити всі енергетичні потреби держави [3 с.136].

Спірним на даний час залишається питання екологічної безпеки використання технології гідророзриву як основної для видобування сланцевого газу, для довкілля. У вересні 2012 року Конгрес Міжнародного союзу охорони природи (МСОП) прийняв резолюцію №118, в якій закликав держави призупинити видачу ліцензій на видобуток газу методом гідророзриву, а також заборонити його застосування поблизу родовищ питної води, у сейсмонебезпечних районах, у районах з дефіцитом води, поблизу сейсмічних розломів і на природоохоронних територіях. Цьому передували заборони видобування сланцевого газу в деяких країнах Європи (Франція, Болгарія) та територіальних одиницях інших країн (5 графствах Ірландії, деяких штатах США) та суперечливі твердження окремих експертних груп щодо безпечності видобування сланцевого газу для прилеглих територій. Зокрема, дослідження Генерального директорату ЄС з внутрішньої політики «Вплив сланцевого газу і сланцевої видобутку нафти на навколишнє середовище і здоров'я людини»

(Брюссель, 2012), яке довело, що технологія гідророзриву є не тільки небезпечною для довкілля, але й має ряд інших негативних особливостей (високий поріг оцінки шкоди для НПС, відсутність ретельного аналізу оцінки витрат / вигод, який може бути інструментом для оцінки загальної вигоди для суспільства і його громадян; відсутність можливості незастосування токсичних речовин, що вводяться у воду, яка використовується для гідророзриву, у цих процесах, та відсутність переліку таких речовин; відсутність законодавчо закріплених додаткових засобів захисту працівників, залучених до видобування та інші)[3] та дані дослідження експертів на замовлення британського уряду від 29 червня 2012 р. про те, що гідравлічний розрив пласта - спірний метод вилучення сланцевого газу є безпечним, якщо здійснюється з ретельним дотриманням безпеки і належних заходів з управління процесами [5].

Хоча на даний час стан законодавства України, що регламентує видобування нетрадиційних вуглеводнів не можна вважати задовільним, проте робляться певні кроки у цьому напрямку, зокрема за останні два роки розроблено два головні документи, якими окреслено стратегію України щодо видобування джерел палива, в тому числі, і сланцевого газу – Закон України «Про затвердження Загальнодержавної програми розвитку мінерально-сировинної бази України на період до 2030 року» та розроблений на виконання Національного плану дій на 2012 рік щодо впровадження Програми економічних реформ на період 2010 – 2014 роки „Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава”, затвердженого Указом Президента України від 12 березня 2012 року № 187/2012 проект оновленої «Енергетичної стратегії на період до 2030 року», який на даний час ще перебуває в процесі обговорення і вдосконалення.

Реформування нормативно-правової бази щодо розробки родовищ нафти і природного газу в Україні за останні два роки включало також відбулися відкриті консультації з зацікавленими учасниками ринку. У 2012 р. були проведені тендери на освоєння родовищ природного та нетрадиційного газу, які викликали зацікавленість провідних міжнародних нафтових компаній, технології та досвід яких є необхідними для форсування видобутку

вітчизняного природного газу. Це є важливим кроком та відкриває шлях до підписання договорів про розподіл продукції. Проте, якщо розглядати ситуацію під іншим кутом зору, то у 2011 році Законом України «Про внесення змін до Закону України "Про угоди про розподіл продукції" щодо вдосконалення механізму укладення угод про розподіл продукції», від 17.11.2011 № 4053-VI були внесені зміни до Закону України «Про угоди і розподіл продукції», якими місцеву владу та територіальні громади регіонів позбавлено права брати участь у процесі затвердження земельних ділянок для проведення розвідки нетрадиційних газів. У зв'язку із цим фактом виникає наступне питання: чи містить законодавство України певні способи захисту екологічних прав територіальних громад у процесі розробки та видобування сланцевого газу, а також гарантії відновлення порушеного стану довкілля після закінчення гірничорозвідувальних та гірничодобувних робіт? На даний час норми п.2, п.7, 10 Статі 69 Бюджетного кодексу України передбачає розподіл грошових штрафів за шкоду, спричинену порушенням Закону про охорону навколишнього природного середовища, викликану економічною та іншою діяльністю: 50 % місцевим сільським, селищним та міським бюджетам, 20 % - обласним бюджетам. Ці суми надходять усім органам місцевого самоврядування, незалежно від того, чи відбулося порушення на їх території. Більш раціональним було б виділити деякі ділянки, що потребують захисних заходів (території з розробкою сланцевого газу) та направити до відповідних місцевих бюджетів більшість коштів за період такої діяльності. Цьому могло б сприяти прийняття Державної цільової програми захисту довкілля в процесі видобування нетрадиційних вуглеводнів на прогнозований період їх видобування та акумуляція коштів у регіонах, які цього потребують.

Існують також можливості для «цільових та добровільних внесків підприємств, установ та організацій до місцевих екологічних фондів» як визначено у ст. 69 Бюджетного кодексу України. Для того, щоб місцева громада отримала кошти на екологічні питання та зменшення ризиків, інвестиційні компанії мають робити цільові внески до місцевих бюджетів і вимагати звіту про використання коштів місцевими радами. Також значним економіко-

правовим інструментом акумулювання коштів на природоохоронні заходи міг би стати новий податок на видобуті корисні копалини, який би надходив до відповідних місцевих рад. Більшість штатів США нараховують такий податок. Наприклад, законодавство штату Колорадо містить положення, що такий податок спрямований на повернення багатства, «безповоротно втраченого» при видобутку з землі невідновлюваних ресурсів. Цей податок необхідний для забезпечення того, щоб місцева влада отримала чистий дохід від видобутку ресурсів, що може бути використаний на місцеві потреби, коли ресурс буде вичерпано. Складнощі у введенні та збиранні такого податку на місцевому рівні можна пом'якшити цільовим національним податком, який буде введено замість місцевого податку [6].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Українська енергетика. Перспективи розробки покладів сланцевого газу в Європі // Режим доступу: <http://ua-energy.org/post/27202>
2. Україна 2012. Основні положення та рекомендації, загальна енергетична політика // International Energy Agency - 2012. Режим доступу: http://www.iea.org/publications/freepublications/publication/UKR_Summaryplus.pdf
3. Romanko S.M. Shale gas development in Ukraine: global context of problem and prospect of regulation // 10th Annual Colloquium of the IUCN Academy of environmental law «Global Environmental Law at a Crossroad» (July 1-5, 2012 - 500 West Baltimore street Baltimore MD, USA – 2012. - p.136-137.
4. Directorate general for internal policies. Policy department A, Economic and Scientific Policy // Impacts of shale gas and shale oil extraction on the environment and on human health - Brussels, © European Parliament, 2011 // Режим доступу: www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/envi/dv/shale_gas_pe464_425_final.
- 5 Energy and Environment/Режим доступу: <http://blogs.royalsociety.org/in-verba/category/energy-and-environment/>
- 6 Муц К., Сура М., Кишко-Ерлі О., Герцмарк Д. Екологічна і нормативно-правова оцінка розроблення сланцевого газу в Україні, Том II.– USA-Київ, 2012.